

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

РАДА ЄВРОПИ

СРТ/Inf (2002) 21
неофіційний переклад

**ДОПОВІДЬ
УРЯДУ УКРАНИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОМІТЕТУ ПРОТИ ТОРТУР
(СРТ)**

Візит: 15 – 23 липня 1999
Схвалено: 18 листопада 1999

Страсбург, 09.10.2002

ЗМІСТ

Копія листа, що супроводжує доповідь	3
I. ВСТУП	4
A. Термін і контекст візиту та склад делегації	4
Б. Установи, що відвідувалися	5
В. Співробітництво членів ЄКПТ з українськими органами влади	5
II. ФАКТИ, ВИЯВЛЕНІ ПІД ЧАС ВІЗИТУ ТА ЗАПРОПОНОВАНІ ДІЇ І ЗАХОДИ	6
A. Установи міліції	6
1. Попередні зауваження	6
2. Умови утримання	7
а. районні управління ГУ МВС м. Києва	7
б. ізолятор тимчасового тримання в м. Києві	9
в. візити контролю в місця тимчасового тримання Управління транспортної міліції МВС м. Києва	12
Б. Установи Державного Департаменту з питань виконання покарань	13
1. Попередні зауваження	13
2. Погане поводження	13
3. Контрольний візит до слідчого ізолятора (СІЗО) № 313/203 м. Харкова	15
а. умови утримання загального спецконтингенту	15
б. ув'язнені засуджені до страти	17
4. Виправна колонія № 85 смт. Буча	19
а. матеріальні умови	19
б. активна діяльність	20
5. Охорона здоров'я	21
6. Дисципліна та ізолювання ув'язнених	24
ДОДАТОК: Короткий виклад рекомендацій, коментарів та інформаційних запитів Комітету	26

Копія листа

Голові Державного департаменту
України з питань виконання
покарань
пану Івану Штаньку

Страсбург, 14 грудня 1999

Пане Голова,

Відповідно до статті 10, параграфу 1 Європейської конвенції з питань запобігання тортурам та негуманного ставлення чи покарання маю честь надіслати Уряду України доповідь Європейського Комітету проти тортур за результатами його візиту до України з 15 по 23 липня 1999 року. Ця доповідь була схвалена на 40 засіданні Комітету 15 - 18 листопада 1999 року.

Перш за все Комітет просить, щоб у Вашій наступній доповіді було надано детальні відповіді на рекомендації, коментарі та інформаційні запити, сформульовані Комітетом в своїй першій доповіді за результатами його першого візиту у 1998 році.

Додаток до цієї доповіді містить інші рекомендації, коментарі та інформаційні запити членів Комітету. Відповідно до статті 10 Європейської Конвенції та діючі згідно наданим рекомендаціям, КПТ просить керівництво Департаменту протягом 6 місяців надати доповідь з детальним викладенням прийнятих заходів. КПТ вважає, що у семестровій доповіді Ваше керівництво повідомить про свою реакцію на коментарі Комітету та відповідь на інформаційні запити.

З любими запитаннями, стосовно цієї доповіді, Ви можете звертатися до мене.

Буду щиро радий, якщо Ви повідомите про одержання цього листа.

З повагою до Вас, пане Голова,

Іван Закін
Президент ЄКПТ.

I. ВСТУП

A. Термін і контекст візиту, склад делегації.

1. Згідно зі статтею 7 Європейської Конвенції з питань запобігання тортурам та негуманного ставлення чи покарання (далі “Конвенція”) делегація Європейського комітету проти тортур перебувала в Україні з візитом в період 15 –23 липня 1999 року. Це другий візит делегації до України.

Комітет вважає, що цей візит був необхідний за обставин, що склалися (ст. 7, параграф 1 Конвенції). Насправді, розроблена Комітетом доповідь щодо його першого візиту в Україну в рамках програми періодичних візитів містить в собі занепокоєність стосовно поводження та умов утримання осіб, позбавлених волі, а саме, в установах міліції та в пенітенціарних установах. Комітет сформулював серію рекомендацій, в тому числі термінових, з метою поліпшення умов утримання осіб в місцях позбавлення волі.

Українською стороною листом від 29 червня 1999 року надано попередню доповідь у відповідь на доповідь Комітету. Але, в попередній доповіді не обговорювалися детально різні рекомендації, коментарі та інформаційні запити. Комітет був стурбований неадекватністю доповіді-відповіді тому і вирішив приїхати з візитом до України з метою провести переговори з українськими органами влади з цього приводу.

2. Делегація складалася з таких членів Комітету:

- Джон ОЛДЕН, 2-й віце-президент Комітету
- Крістіна ДОКТАРЕ
- Зденек НАЄК
- Андрес ЛЕТМЕТС
- П'єр ШМІТ

Їм допомагали:

- Вадім КАСТЕЛЛІ (перекладач)
- Борис КОВАЛЬЧУК (перекладач)
- Вікентій Сергійович ШИМАНСЬКИЙ (перекладач)

в супроводі Женев'єви МАЙЕР, заступника Секретаря ЄКПТ.

Б. Установи, які відвідувалися:

3. Делегація побувала в таких місцях позбавлення волі:

Установи системи МВС України:

Харків:

- Дзержинське РУ ГУМВС

Київ:

- Ленінградське РУ ГУМВС
- Московське РУ ГУМВС *
- Подільське РУ ГУМВС
- відділ УВСТ МВС на Центральному залізничному вокзалі *
- камери тимчасового тримання та приймальник – розподільник для бродяг на Центральному вокзалі *
- Головне Управління МВС по боротьбі з організованою злочинністю

Установи системи Державного Департаменту з питань виконання покарань:

Буча

- виправна колонія № 85 Київської області

Харків

- СІЗО № 313/203 *

В. Співробітництво членів ЄКПТ з українськими органами влади

4. Співробітництво, надане українською стороною делегації Комітету під час візиту, було визнано задоволеним та відповідним до статті 3 Європейської Конвенції. Делегацію добре зустрічали в усіх установах. Їй було надано швидкий доступ в установи та належний прийом адміністраціями та персоналом зазначених установ. Зокрема, члени Комітету дуже вдячні керівникам Держдепартаменту з питань виконання покарань за наданий дозвіл відвідати виправну колонію № 85 м. Буча.

* Установи, які відвідувалися під час першого візиту Комітетом у 1998 році

Але, в установах виконання покарань, які відвідувалися, членам делегації інколи було важко відверто розмовляти з місцевим керівництвом по причині присутності представників головного Управління. Зокрема, це стосується візиту в виправну колонію № 85.

5. Що стосується співробітництва, наданого членам делегації у рамках діалогу щодо виконання рекомендацій Комітету, сформульованих у своїй першій доповіді відносно візиту 1998 року, то результати переговорів, проведених делегацією з відповідними Міністерствами та департаментами, показують, що за винятком Служби Безпеки України, інші Міністерства та відповідні департаменти не ознайомилися належним чином з доповіддю Комітету. Також з'ясувалося, що ці Міністерства та департаменти не були знайомі також зі змістом попередньої доповіді, наданій Комітету. Під час переговорів, проведених з представниками українських органів влади, члени Комітету підкреслили, що така ситуація порушує питання, викладені у статті 3 та можливо статті 10, параграфу 2 Конвенції.

У цьому відношенні Комітет зобов'язав українські органи влади виправити ситуацію та передати у грудні 1999 року ґрунтовну доповідь. **Комітет настійно просить, щоб доповідь містила детальні відповіді на рекомендації, коментарі та інформаційні запити, сформульовані Комітетом у першій доповіді (згідно так само параграфів 7 та 8).**

II. ФАКТИ, ВИЯВЛЕНІ ПІД ЧАС ВІЗИТУ ТА ЗАПРОПОНОВАНІ ДІЇ ТА ЗАХОДИ

A. Установи міліції

1. Попередні зауваження

6. У цій главі буде зроблено акцент на питання, щодо умов утримання ув'язнених в установах міліції. Дійсно, у своїй першій доповіді КПТ висловив значне занепокоєння станом умов утримання під вартою в РУВС та ІТТ м. Києва. Комітет сформулював ряд детальних рекомендацій щодо вирішення найбільш термінових проблем, які було розглянуто. Делегація КПТ приділяла особливу увагу цим аспектам під час візиту.

7. Проте, КПТ повинен підкреслити що делегація, яка здійснила візит у 1999 році, продовжувала одержувати поширені скарги щодо **поганого поводження** працівників міліції з затриманими, подібні тим, що були викладені в параграфах 20 та 21 першої доповіді. Попередня доповідь української сторони була надзвичайно короткою стосовно деяких

рекомендацій Комітету щодо попередження поганого поводження із затриманими. КПТ наполегливо просить, щоб українські органи влади надали детальну доповідь, де було б вказано на заходи, вжиті у відповідь на його рекомендації (також параграф 5).

Крім того, з огляду на специфічний випадок, виявлений делегацією наприкінці візиту, Комітет бажає бути вчасно інформований про наслідки щодо скарги, яка була адресована* до районної прокуратури та передана у Головну прокуратуру України.

8. В цій главі не йтиметься про розвиток **формальних гарантій проти поганого поводження працівників міліції до осіб, позбавлених волі**. Ці питання поглиблено обговорювалися в першій доповіді. Усі рекомендації, зроблені делегацією під час візиту 1999 року, потребують втілення в життя. **Комітет наполегливо просить українську сторону повідомити про вжиті заходи у наступній доповіді (згідно з параграфом 5).**

2. Умови утримання під вартою

а. районні управління внутрішніх справ

9. В районних підрозділах міліції затримана особа може утримуватися на початковий період позбавлення волі протягом 72 години (згідно з параграфом 59 першої доповіді СРТ/Інф (2002) 19). Проте, цілком як у 1998 році, в таких підрозділах утримувалися особи на значно довший період, зокрема в Московському РУ ГУ МВС.

Матеріальний стан камер у відвіданих районних управліннях був далеким від задовільного. Дійсно, не було значної різниці між теперішнім станом відвіданих установ та даними про їх стан за 1998 рік, описані у параграфах 61 – 66 першої доповіді КПТ.

10. Контрольний візит в Московське районне управління ГУ МВС України м. Києва цілком ілюструє цей факт. Певних заходів було вжито по відношенню до відповідальних осіб. Камери було перефарбовано та поліпшилося їх освітлення. Стосовно цього питання делегація відмітила, що наряду з покращанням штучного освітлення більшість камер залишалася без доступу природного світла. Крім того, вентиляція лишала бажати значно кращого і жара була такою сильною, що кількість утриманих осіб була вимушена залишатися в спідній білизні.

* Згідно статті 11. параграф 3 Конвенції, ім'я затриманої особи було виключене.

Утриманим особам не надавалося ні матраців, ні ковдр. Крім того, камери були дуже переповнені: в камерах площею близько 17 м² утримувалося 21-27 осіб, та сім жінок були розміщені в камері площею 11 м². Як зазначено КПТ у параграфі 60 першої доповіді, такий рівень наповнення камер можна вважати неприпустимим. Дійсно, лише в одній камері рівень наповнення вважався терпимим (чотири особи в камері площею 15 м²).

11. В інших районних управліннях міліції, які відвідувалися в Києві та Харкові рівень наповнення камер був не таким значним в порівнянні з Московським РУ ГУМВС: наприклад, три особи утримувалися в камерах деяким більше 10 м². Крім того, треба привітати той факт, що приміщення були чистими. Проте, стосовно деяких інших аспектів, матеріальний стан камер був подібний тому, що описаний вище в параграфі 10 (відсутність матраців і ковдр, відсутність доступу природного світла, посередні штучне освітлення та вентиляція), що широко піддалося критиці у першій доповіді Комітету.

12. Що стосується особистої гігієни ув'язнених, тут також не було змін: в'язням не надавалося засобів гігієни першої необхідності та не було можливості помитися.

13. Делегація, що здійснила візит у 1998 році, відразу ж після візиту повідомила українську сторону про зауваження на підставі статті 8, параграфу 5 Конвенції, де вона просила органи української влади запевнити, щоб особам, утриманим під вартою в районних управліннях внутрішніх справ надавалася питна вода, їжа, щоб вони мали доступ до туалету в необхідний момент. Що стосується двох останніх пунктів, то українська сторона запевнила членів Комітету, що необхідні заходи було вжито (параграф 66 першої доповіді). Проте дані, стосовно забезпечення питною водою не були надані, на підставі чого Комітет сформулював термінові рекомендації (параграф 68 зазначеної доповіді).

Делегація Комітету ще більш занепокоєна результатами візиту 1999 року. Дійсно, лише в Московському РУ ГУМВС утриманим особам дозволялося мати при собі пляшки з питною водою в камерах; в інших районних управліннях затримані могли пити тільки тоді, коли вони йшли до туалету. У липні 1999 року така ситуація була ще більш несприятливою, беручи до уваги ризик зневоднення* організму.

Крім того, українська сторона надала інформацію, згідно якій для забезпечення належного харчування затриманих осіб виділялася сума з розрахунку 3 гривні в день на одного затриманого. Незважаючи на це ситуація не змінилася. У розпорядженні районних управлінь внутрішніх

справ усе ще не було засобів для харчування затриманих осіб, які не одержували посилок від сімей або близьких.

Доступ до туалету усе ще надавався в зазначені години і прохання, зроблені в інтервалі, залишалися здебільшого без відповіді.

Як результат, ні одна із термінових рекомендацій, зроблених Комітетом, ні навіть зауваження, про які було повідомлено одразу після візиту, не виконані.

14. З огляду на вищевикладене, КПТ рекомендує органам української влади негайно гарантувати, щоб:

- **особи, утримані під вартою постійно мали у своєму розпорядженні питну воду;**
- **особі, яку затримали, надавалася їжа вже через декілька годин. Негайно треба вжити заходів, щоб працівники районних управлінь надавали в установлені нормою години їжу затриманим особам, в яких недостатньо коштів;**
- **особи, утримані під вартою, мали доступ до туалету у необхідний момент.**

Крім того Комітет знову повторює рекомендації, котрі вже були сформульовані у параграфі 68 першої доповіді КПТ, стосовно освітлення та вентиляції камер; також як рекомендації, надані в параграфі 69, що передбачають надання можливості прогулянок на свіжому повітрі принаймні одну годину в день особам, затриманим протягом більше, ніж 24 години.

б. ізолятор тимчасового тримання (ІТТ) м. Києва

15. Після візиту в цю установу у 1998 році КПТ прийшов до висновку, що умови утримання, які переважали в ІТТ, висловлювали негуманне ставлення, яке супроводжується ризиком для здоров'я осіб, утриманих під вартою (згідно з параграфом 84 першої доповіді КПТ). Делегація, яка перебувала з візитом у 1999 році, констатувала, що у відповідь на деякі рекомендації Комітету були вжиті заходи. Але наряду з цим умови утримання залишалися дуже ненадійними та ситуація ускладнювалася тим, що термін утримання в ІТТ доходив до 2 місяців.

16. Одною із найбільш позитивних дій, яку варто відзначити після першого візиту, була значна знижка перенаселеності камер. У липні 1999 року в ІТТ м. Києва (на 156 місць) утримувалося 167 осіб - серед яких дванадцять жінок і двоє неповнолітніх - проти 319 осіб у лютому 1998 року. Проте, незважаючи на це досягнення, рівень наповненості числа камер був усе ще дуже підвищеним.

Ще одним значним покращанням було часткове обгородження (на висоті 1,80m) туалетів, розташованих в камерах, що забезпечує певні зручності користувачам. Проте, гігієна санвузлів лишала бажати кращого ще в багатьох камерах.

Крім того, були здійснені роботи по фарбуванню значної кількості камер і, загальний стан чистоти був кращим, ніж під час першого візиту. Зокрема, більш ефективні заходи були вжиті для боротьби з педікульозом, і затриманим особам надавалися предмети особистої гігієни.

17. По іншим особливим питанням, навпроти, не здійснено ніяких покращань. Перш за все, камери залишалися позбавленими доступу денного світла, а штучне освітлення та вентиляція не поліпшувалися. В камерах було так душно (близько 40⁰), що ув'язнені були змушені залишатися в спідній білизні. Цілком зрозуміло, що відсутність свіжого повітря створювала небезпеку для здоров'я затриманих осіб, зокрема, сприяла поширенню хвороб.

Так як і раніше, чоловіки, яких було затримано, не мали можливості прийняти душ (жінки могли зробити це час від часу); затриманим особам, які не отримували посилок (таких багато), не надавали необхідних засобів гігієни.

Крім цього, затримані особи не забезпечувалися матрацами, та в деяких камерах тільки почали розповсюджувати ковдри.

18. Що стосується фізичних вправ на свіжому повітрі, затримані особи могли виконувати їх кожний день по 20 хвилин. Звісно, це є досягненням, але не відповідає рекомендаціям КПТ. Крім того, площадка для прогулянки не була пристосована: йдеться про двір площею 20 м², оточений стіною приблизно 5 м висотою і покритому металевими ґратами. У цьому дворі разом розміщалися до 12 осіб.

19. В області охорони здоров'я, відповідальність було покладено на двох фельдшерів, які працювали повний робочий день, що дало змогу обстежувати щойно затриманих осіб. Проте, медичний огляд затриманих осіб при надходженні до ІТТ залишався таким же недостатнім, як і у 1998 році.

20. Відносно харчування і контактів з зовнішнім світом (візити, кореспонденція, радіо, преса), ситуація була ідентичною тій, що описана в параграфах 81 і 83 першої доповіді.

21. В цілому, хоча в деяких областях було досягнуто певних успіхів, залишається ще багато чого зробити, щоб здійснити сукупність заходів, рекомендованих КПТ. Знижка перенаселеності, що спостерігається, є, очевидно, тією першочерговою задачею, яку слід вирішувати, щоб значно покращити умови утримання осіб позбавлених волі. З огляду на це, термінові рекомендації, надані Комітетом стосовно ІТТ м. Києва, які не здійснені до цих пір, мають бути виконані негайно.

КПТ знову рекомендує негайно вжити таких заходів:

- гарантувати особам, утриманим під вартою, можливість щоденних прогулянок на свіжому повітрі протягом однієї години на добу;
- надавати затриманим особам засоби гігієни першої необхідності і забезпечити необхідною кількістю води для особистої гігієни ув'язнених;
- гарантувати будь-якій утриманій особі теплий душ один раз на тиждень;
- забезпечувати усіх затриманих матрацом і чистою ковдрою;
- надавати ув'язненим мінімальну можливість читати, або займатися іншою діяльністю.

Крім того КПТ рекомендує, щоб в строк, не пізніше першого семестру 2000 року було вжито таких заходів:

- вікна камер в ІТТ технічно переобладнати, як зазначено українською стороною в листі від 29 червня 1998 року, щоб забезпечити доступ природного світла та поліпшити вентиляцію камер;
- покращити якість штучного освітлення камер;
- переглянути умови, при яких ув'язнені здійснюють прогулянки на свіжому повітрі, щоб вони могли робити фізичні вправи.

Комітет також просить, щоб були виконані інші рекомендації КПТ, сформульовані в параграфі 86 попередньої доповіді стосовно контактів ув'язнених із зовнішнім світом і постійній присутності лікаря в ІТТ.

Нарешті, беручи до уваги складну економічну ситуацію в державі, КПТ рекомендує, щоб особам, утриманим під вартою дозволялося отримувати посилки з моменту задержання (а не тільки починаючи з десятого дня) і щоб це право не було скасовано в якості дисциплінарного стягнення.

- в. візити контролю в місця тимчасового тримання установ транспортної міліції м. Києва

22. Під час візиту 1998 року умови утримання в так званих “фільтраційних” кімнатах Управління транспортної міліції МВС України не були прийнятними. С тих пір відбулися певні зміни. Так, було обладнано приміщення площею 10 м², призначене для утримання осіб, підозрюваних в адміністративному правопорушенні. Проте, делегація зустріла там особу утримувану протягом 3 днів, якій не було надано ні матраца, ні ковдри і яка, щоб поїсти, очікувала посилку від близьких. **КПТ рекомендує, щоб будь-якій особі, яка вимушена провести ніч в затриманні, надавалися матрац і ковдра та їжа в звичайні часи. Штучне освітлення в застланому приміщенні повинно також поліпшитися.**

В цьому підрозділі транспортної міліції знаходилося також дві камери, одна площею менше 4м², а в другій були розташовані дві клітки по 3м². За словами працівників міліції, ці камери використовують для утримання підозрілих у скоєнні злочинів на термін, який не перевищував декілька часів. **КПТ бажає одержати підтвердження цього**; дійсно, такі камери не пристосовані для утримання задержаних протягом ночі, зважаючи на її розміри.

23. Були зроблені зусилля для покращання матеріальних умов у приймальнику – розподільнику для підозрюваних у скоєнні злочинів та бродяг. Дійсно, кімнати були набагато менш населені, ніж у 1998 році (мінімум на 50 %), що забезпечувало належну площу для перебування затриманих і кожна особа мала у своєму розпорядженні ліжко з постільною приналежністю. Позитивним було і те, що камери були чистими. Навпроти, в камерах не було доступу природного світла, а штучне освітлення залишалося посереднім. Також, туалети ніяк не були відокремлені від камер і їх санітарний стан лишав бажати кращого. Нарешті, цілком як в інших установах міліції, залишається проблема забезпечення основними предметами особистої гігієни. Що стосується

прогулянок на свіжому повітрі та інших форм фізичної активності, тут не має ніяких змін. Затриманим не надається можливість займатися фізичними вправами протягом години щоденно.

Комітет знову надає рекомендації, вищевикладені в параграфі 21, де йдеться про надання прогулянок на свіжому повітрі, забезпечення основними засобами особистої гігієни, доступу природного світла та покращанню штучного освітлення і вентиляції.

Б. Установи Державного департаменту з питань виконання покарань

1. Попередні зауваження

24. Держдепартамент з питань виконання покарань зіткнувся з проблемою більш значної перенаселеності пенітенціарних установ, ніж під час першого візиту КПТ до України. У липні 1999 року кількість ув'язнених осіб складала 230 000 (що на 19 000 більше, ніж в 1998 році) при такому ж числі установ. Особливо це відчувалося на рівні СІЗО. Звісно, враховувалося істотне зменшення ув'язнених в зв'язку із Законом "Про амністію". Проте, зовсім не було досягнуто успіхів в боротьбі проти перенаселеності пенітенціарних установ, як було рекомендовано КПТ у параграфах 17 і 111 першої доповіді. **Комітет має повторити, що слід надати високий пріоритет здійсненню широкого діапазону заходів, спрямованих боротися з переповненістю пенітенціарних установ. Органи української влади повинні були скористатися недавньою рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R (99) 22 стосовно переповнення тюрем.** Якщо не визначити таких пріоритетів, то будь-яка спроба поліпшити умови утримання осіб в місцях позбавлення волі буде приречена на поразку.

2. Погане поводження

25. Делегація майже не чула заяв про погане поводження персоналу СІЗО м. Харкова і колонії № 85з ув'язненими.

Але, багато зауважень надійшло про застосування фізичної сили та псування особистих речей ув'язнених членами загону спеціального призначення (названими Спецназ), які постійно діяли із замаскованими обличчями в колонії № 85. Останній раз силу цього загону застосовували незадовго до прибуття делегації. Фізичну силу головним чином застосовували до ув'язнених, які перебували в штрафному ізоляторі. Делегація обговорювала цю проблему з відповідальними посадовими особами колонії та представниками Департаменту. Існування

спеціального загону під впорядкуванням Управління Держдепартаменту в Київській області було визнано. Представники Держдепартаменту відмітили, що на загони спеціального призначення накладено функцію здійснення контролю та проведення обшуків житлової та робочої зон установи, "стримування" порушників дисципліни та попередження дій, які суперечать правилам внутрішнього розпорядку.

Наприкінці візиту члени делегації запропонували українській владі провести розслідування щодо методів, які застосовуються спецзагоном під час проведення операцій в пенітенціарних установах і надати Комітету протягом 3 місяців результати цього розслідування та вжиті заходи у відповідь на нього. На цей момент жодної інформації не надійшло. Згідно зі статтею 3 Конвенції, **Комітет просить українську сторону дотриматись вимог членів делегації в найкоротший строк.**¹

26. Рекомендації КПТ не обмежуються зауваженнями стосовно поганого поводження із засудженими персоналом установи. Підкреслюючи вищевикладене, члени Комітету приділяють цьому особливу увагу, проте, вони також занепокоєні ситуацією, коли йдеться про випадки насильства та залякування серед ув'язнених. Такі заяви надійшли з боку деякого числа ув'язнених колонії № 85. Слід додати, що в медичних картках підтвердилися випадки травмування відповідно таким заявам.

Увага делегації також приділялася поводженню із ув'язненими, які є гомосексуалістами. Ці ув'язнені піддаються всіляким формам дискримінації, так, їм не дозволяють сидіти за одним столом з іншими, вони зобов'язані користатися іншим посудом, змушені прибирати приміщення, спати на відведених місцях біля входу до спальних приміщень. Були також заяви, що таких ув'язнених насильно примушували до сексуальних зв'язків інші ув'язнені. Мабуть, про цю ситуацію знала адміністрація колонії.²

¹ У відповідь на прийняття доповіді, українська сторона повідомила листом від 23 листопада 1999 року про наслідки розслідування, здійсненого 30 серпня 1999 року щодо діяльності загону спеціального призначення, заснованого у 1991 році Міністерством внутрішніх справ. Зокрема вказується, що не надійшло жодної скарги на діяльність працівників загону. Проте, зважаючи на зауваження, сформульовані делегацією КПТ, було надано інструкцію від 29 липня 1999 року щодо посилення контролю діяльності працівників загонів під час проведення операцій. Зокрема, їх діяльність повинна бути скоординована представниками Прокуратури і працівникам загонів заборонено застосування масок для обличчя.

² У вищезгаданому листі від 23 листопада 1999 року представниками української влади зазначено про вжиття попереджувальних заходів стосовно цієї категорії ув'язнених.

27. Адміністрація пенітенціарних установ зобов'язана нести відповідальність за ув'язнених та захищати від таких в'язнів, які хочуть завдати шкоди іншим. Зокрема, важливо, щоб працівники колонії приділяли увагу проявам заворушень і відразу реагували на них. Позитивні стосунки між персоналом та засудженими складають вирішальний фактор в цьому відношенні, тому треба, щоб працівники установи мали відповідну кваліфікацію щодо навичок спілкування з людьми (про це йдеться в параграфі 162 першої доповіді КПТ). Нарешті, може стати необхідним прийняття особливих заходів безпеки в залежності від конкретної ситуації. Проте, такі заходи будуть нічим іншим, ніж доповненням до вищезгаданих основних заходів.

КПТ рекомендує представникам української влади впровадити стратегію боротьби проти насильства і залякування ув'язнених, виходячи з цих зауважень.

3. Візит контролю до слідчого ізолятора (СІЗО) № 313/203 м. Харкова

а. умови утримання загального спецконтингенту

28. Описання СІЗО № 313/203 м. Харкова було надано в параграфі 118 першої доповіді. Перенаселеність, яка спостерігалась під час візиту 1999 року, була ще більшою, ніж у 1998 році. Ця установа налічувала 4 071 ув'язнених (це на 311 осіб більше) при здатності постійного утримання 2 800 осіб із розрахунку 2,5 м² на людину. Виходячи з цього, на 1 ув'язненого припадає близько 1 м². Така ситуація є зовсім нестерпною.

29. Проте, незважаючи на цю значну проблему, поліпшилися матеріальні умови деяких блоків тюремних камер, у комплексі будівель проведено ремонтні роботи (зокрема, налагоджено каналізацію, водопостачання і вентиляційну систему в будівлі №1; облицьовано плиткою коридори в різних будівлях, обладнано додаткові душові кімнати у будівлі №6, розширено площу для візитів, проведено роботи по улаштуванню покрівлі у дворах для прогулянок, обладнано хлібопекарню, і т.д.), на суму 330 336 гривень. Також розпочато роботи по відокремленню туалетів та по забезпеченню кожного ув'язненого окремим ліжком.

Серед найбільш значних покращань визнано введення в експлуатацію нової будівлі №4 для жінок на 330 місць. Ув'язнені жінки мали найбільшу корисну площу в порівнянні з рештою тюремного населення, але проте ще не задовільну (від 2 до 3 м²). Їх камери мали гарний доступ природного світла, належне штучне освітлення, були

чистими та добре провітрювалися. Всі жінки мали у своєму розпорядженні окремі ліжка з необхідним комплектом постільної білизни, туалети були відокремлені стіною та завісою. В цілому, можна радіти таким досягненням.

30. Значним прогресом в поліпшенні умов утримання ув'язнених є зняття з вікон металевих пристроїв (жалюзі) у будівлях №1, 2 і 5. Крім значного покращання природного освітлення камер це позитивно вплинуло на якість їх вентиляції. На жаль, близько 10 % вікон залишилося оснащеними такими пристроями з причин безпеки (камери, вікна яких виходять на вулицю, камери, які дозволяють спілкуватися в'язням один з одним, і т.д.). КПТ визнає, що у деяких специфічних випадках, могли бути потрібні такі заходи безпеки. Проте, такі міри не повинні ніколи позбавляти ув'язнених доступу природного світла і свіжого повітря. Мова йдеться про основні життєві елементи, на які кожний ув'язнений має право претендувати. Крім того, відсутність цих життєвих основ створює умови, сприятливі для розповсюдження хвороб і, зокрема, туберкульозу.

31. Матеріальні умови будівель №1 і 2 залишилися так само ненадійні, як у 1998 році (параграф 123 першої доповіді). Треба сподіватися, що високий пріоритет буде надано ремонтним роботам у цих будівлях і, зокрема, у житловій зоні.

Крім того, усюди залишається недостатньою кількість основних предметів особистої гігієни у зв'язку з недостатністю передач від родичів.

32. Щодо діяльності поза тюремною камерою, стан речей не змінився, за виключенням обладнання невеликого спортзалу і кімнати з комп'ютером у будівлі для неповнолітніх. Переважна більшість ув'язнених не займалась жодною формою, за винятком прогулянок на свіжому повітрі.

З огляду на рівень перенаселеності, який спостерігається в СІЗО, питання про організацію програм діяльності поза тюремною камерою залишається відкритим. Проте, треба повторити, що утримувати ув'язнених майже увесь час у переповнених камерах з матеріальними умовами здебільшого ненадійними не є прийнятним.

33. Успіх зусиль, здійснених у СІЗО м. Харкова для поліпшення умов утримання ув'язнених, буде залежати, у першу чергу, від значного скорочення перенаселеності. Цього не можна досягти без швидкого здійснення передбачених законодавчих реформ і, можливо, насамперед без рішучого бажання компетентних представників влади змінити політику судового переслідування.

В очікуванні цього національні і місцеві органи влади повинні продовжувати робити зусилля в цьому напрямку. КПТ рекомендує, не гаячи часу, вжити таких заходів для того, щоб:

- матеріальний стан утримання ув'язнених в будівлях №1 і 2 довести до рівня стану будівлі №4;
- кожний ув'язнений мав відповідний доступ до природного світла і свіжого повітря;
- кожний ув'язнений отримував необхідну кількість засобів особистої гігієни першої необхідності.

Комітет нагадує свою рекомендацію, відповідно до якої слід використовувати зовнішні простори й існуючі інфраструктури, щоб пропонувати ув'язненим займатися спортом та активізувати своє дозвілля. Очевидно, що довгострокова мета з проблеми організації діяльності ув'язнених, яка викладена в параграфі 130 першої доповіді КПТ, залишається актуальною.

б. засуджені до страти

34. У липні 1999 року в СІЗО утримувалось 23 особи засуджені до смертної кари.³ Вони, як і у 1998 році були розміщені на першому поверсі будівлі. Деякі зміни сталися в матеріальних умовах утримання цієї категорії ув'язнених. Треба, головним чином, привітати той факт, що в даний час камери мають доступ природного світла. Крім того, камери були обкладені плиткою і постільна білизна була кращої якості, ніж у 1998 році.

Проте, туалети в камерах ніяк не були відокремлені і в результаті один засуджений завжди був змушений відправляти потребу на очах іншого. Працівники СІЗО пояснили, що в результаті відокремлення зменшилась би площа камери. Але цей аргумент не переконав членів комітету; існують методи, які дозволяють забезпечити мінімум зручностей для засудженого не посягаючи при цьому на площу камери. Комітет рекомендує скористатися ними.

³ Починаючи з першого візиту КПТ, у розгляданні питання стосовно смертної кари не відбулося ніяких змін. Україна продовжувала розглядати мораторій та на сьогоднішній день так і не ратифікувала Протокол №6 Європейської Конвенції з прав людини. Згідно даних, отриманих від представників Держдепартаменту, у слідчих ізоляторах утримуються 410 осіб засуджених до страти.

Крім того, рекомендація Комітету, що сформульована в параграфі 33 щодо надання основних предметів особистої гігієни відноситься в рівній мірі і до засуджених до страти.

35. В даний час засуджені до смертної кари мають право на 1 годину прогулянок на свіжому повітрі щодня. Для цього улаштовано 12 площадок під відкритим небом для прогулянок. Проте, вони не були достатньо просторі, щоб засуджені могли виконувати фізичні вправи.

36. Попередній Наказ Голови Державного департаменту з питань виконання покарань від 25 червня 1999 року, щодо утримання в СІЗО осіб засуджених до страти дещо уточнює юридичний статус цієї категорії засуджених. Він, зокрема, визначив, що умови утримання засуджених повинні поважати людську гідність і, що засуджені мають право на читання, релігійне сповідання і адресування скарг. Крім того, в цій справі є значне досягнення - за умови, що ним скористуються усі засуджені до смертної кари (не залежно від того, чи є вирок остаточний) -, право на візити близьких подовжене до 2 годин на місяць, право на кореспонденцію більш не обмежується і листи, що спрямовані адвокату та прокурору не піддаються цензурі.

КПТ рекомендує контролювати неухильне виконання цього наказу. З цього приводу слід, зокрема, освідомитися, що в СІЗО м. Харкова, як і в інших установах, всі засуджені до страти дійсно мають право на щомісячний візит родичів протягом 2 годин та необмежене листування. Крім того, треба ознайомити з цим наказом усіх засуджених до страти, щоб освідчитись, що усі засуджені в повній мірі поінформовані про свої права та обов'язки.

Нарешті, з огляду на вищевикладені факти, Комітет рекомендує вжити заходів, щоб листи, адресовані до Європейського Суду з прав людини та Президенту КПТ, відсилалися за такими ж правилами, як і листи до адвоката та прокурора.

37.Цей наказ не врегулював інші неприйнятні аспекти режиму утримання засуджених до страти. Тому, ці засуджені усе ще проводять 23 години на добу в камерах. Людські стосунки залишаються обмеженими і найчастіше відбуваються через віконце камери. За твердженнями посадових осіб Держдепартаменту всякий розвиток у цій сфері залежить від нового законодавства, для прийняття якого вже надані пропозиції. КПТ вітає цю ініціативу, але припускає, що для цього знадобиться час. Якщо українська влада вже змогла зробити деякі поліпшення, вона повинна надати відповідь на рекомендації КПТ та терміново переглянути режим утримання засуджених до страти в СІЗО м. Харкова також, як і в інших пенітенціарних установах України з метою

забезпечення їх різного роду діяльністю та спілкуванням. **Комітет рекомендує представникам влади діяти у цьому напрямку, не гаячи часу.**

4. Бучанська виправна колонія № 85 Київської області

38. Колонія № 85 була заснована у 1943 році. У 1960 році вона стала колонією суворого режиму. Це установа Державного департаменту з питань виконанняРп>караньРдлОРдорослих рецидивістів зі строком ув'язнення від 1 до 15 років. Установа розрахована на 1 950 місць з розрахунку невеликої площі на 1 особу. На час візиту там перебувало 1 909 засуджених.

а. матеріальні умови

39. Засуджені були розміщені у 6 дуже старих чотириповерхових будівлях. Переважна більшість тюремного населення розташовувалася в спальних приміщеннях; деякі з них вміщували близько 50 , а інші більше 100 осіб, хоча в будівлях №1 і 2 були і менші приміщення, які вміщали від 5 до 20 ліжок. Взагалі життєвий простір був недостатнім, близько 2 м² на особу. На відміну від СІЗО м. Харкова, засуджені не утримувалися в камерах в денний час.

Спальні приміщення мали гарний доступ природного світла і добре провітрювалися. На жаль, майже у всіх будівлях це було єдиним позитивним моментом, за винятком будівлі №1, де спальні приміщення були чистими, піддержувалися у відносно гарному стані та добре обладнані. Проте, ситуація в цілому є дуже ненадійною. Спостерігався значний занепад житлових зон, часто бракувало електричних лампочок, електрична система була несправна. Крім того, житлова зона була брудною, засудженим бракувало необхідних засобів гігієни. Обладнання камер, головним чином, складалося з двох'ярусних ліжок, які були у поганому стані, постільна білизна була брудна та зношена. До того ж, в окремих приміщеннях засуджених було більше, ніж ліжок. У деяких будівлях проводилися роботи, але як спостерігали члени делегації, вони обмежувалися фарбуванням стін спальних приміщень частково завдяки матеріалам, які одержували засуджені від родичів.

Санітарні приміщення (туалети, умивальники) були брудні, примітивні, у жахливому стані. Там також проводились ремонтні роботи.

40. Засудженим було важко підтримувати на належному рівні особисту гігієну. Крім відсутності основних предметів гігієни, в колонії бракувало душових кімнат. На близько 2000 осіб у колонії було 8 душів, із яких

тільки 3 працювали.⁴ Крім того, тепла вода відключалась до жовтня місяця.

41. КПТ рекомендує представникам української влади посилити зусилля по забезпеченню ремонту будівель в колонії №85, щоб надати їм той же рівень, як у будівлі №1 та поступово забезпечити кращі умови утримання. Для цього треба:

- забезпечити окремим ліжком, постільною білизною та регулярно міняти її;
- **надати кожному засудженому предмети особистої гігієни та надавати їм можливість приймати теплий душ раз на тиждень. Це передбачає також збільшення числа душів;**
- **надати в розпорядження засуджених відповідну кількість мючих засобів для підтримування чистоти спальних приміщень.**

б. діяльність

42. Відразу, треба підкреслити, що режим утримання засуджених був гнучким. Засуджені могли пересуватися між спальними приміщеннями та прилягаючими дворами з шостої до двадцять другої години. Проте, цей щедрий час поза камерою не зміг би компенсувати негативні ефекти відсутності діяльності у двох третинах тюремного населення.

Лише шістьсот засуджених мали роботу, головним чином в одній з різноманітних виробничих майстерень колонії. При тому, ця кількість коливалася в залежності від числа договорів, які установа могла укласти з підприємствами, але це стає усе важчим через складну економічну ситуацію. У першій доповіді (параграф 113), КПТ уже підкреслив, що можливість надання засудженим відповідної роботи складає фундаментальний елемент процесу ресоціалізації. Отже, ця можливість не повинна визначатись винятково можливостями ринку. Треба впровадити активну політику держави, яка б сприяла стимулюванню замовлень на продукцію пенітенціарних установ.

В колонії є також зал для проведення **культурних заходів і площадка для спортивної активності**. Проте, засуджені часто скаржилися на те, що така діяльність була організована нерегулярно.

⁴ Представники української влади повідомили листом від 23 листопада 1999 року, що усі існуючі душові кімнати відремонтовано.

З рештою, засудженим не запропоновували **освітню програму**.

Насправді, дуже переважна більшість засуджених нічим не займалась. Щоб провести час, їм залишалося лише читати та дивитися телевізор (коли він працював), або гуляти в дворі. Такий стан речей ускладнювався тим, що більшість засуджених мали довгий строк ув'язнення.

43. КПТ рекомендує:

- **негайноРз015зпечити більш регулярний доступ засуджених до культурної і спортивної активності. Треба розглянути можливість розвитку спортивного обладнання;**
- **поступово збільшувати робочі місця, згідно зауважень, сформульованих вище в параграфі 42;**
- **впровадити освітні програми для засуджених.**

Напрямок розвитку програм діяльності, викладений у параграфі 130 першої доповіді, особливо стосується засуджених осіб. Слід зокрема стимулювати їх потенціал та вести належну підготовку до звільнення.

5. Охорона здоров'я

44. Станом на липень 1999 року, відповідальність за охорону здоров'я було покладено на управління Охорони Здоров'я Міністерства Внутрішніх Справ. Саме тоді в повній мірі обговорювалося питання щодо передачі обов'язків відповідній структурі Державного департаменту з питань виконання покарань.⁵ Стосовно цього питання КПТ хоче **знову звернути увагу на рекомендації параграфів 141 і 142 першої доповіді.**

45. Медико-санітарна частина Харківського СІЗО не мала ніякого посилення. Шкідливі впливи відсутності достатньої кількості медичних працівників на якість медичного догляду були ще більш драматичні, ніж у 1998 році з огляду на збільшення чисельності спецконтингенту.

⁵ Дані, повідомлені українською владою після прийняття доповіді, повідомляють про існування спеціальної структури при Держдепартаменті з питань виконання покарань.

Проте, було вжито заходів щоб відповісти на деякі рекомендації КПТ. Особливо, це стосується поліпшення умов тримання хворих на туберкульоз, які були визнані жахливими під час візиту у 1998. Засуджених, хворих на туберкульоз, було розміщено у будівлі №6, де були значно кращі умови, а саме природне освітлення, вентиляція та чиста постільна білизна. Зроблено більше: у будівлі №5 об'єднали соматичних хворих з відповідними умовами догляду. Нарешті, для жінок було обладнане медичне відділення у будівлі №4, гарні умови якого були вже описані раніше. Треба також відзначити, що розпочато виконання рекомендації КПТ щодо розповсюдження медикаментів.

Такі зусилля треба тільки заохочувати. КПТ знову рекомендує збільшити чисельність медичного персоналу СІЗО. Перевагу треба віддавати збільшенню числа фельдшерів та санітарів. Крім того, бажано постійно дотримуватись зусиль щодо покращання медичного обслуговування та санітарних умов.

46. Медичне обслуговування колонії № 85 забезпечують три лікаря (два терапевта та один психіатр), п'ять фельдшерів і дантист, який працює не повний робочий день. Мова йде про команду медпрацівників, очевидно недостатню для забезпечення належного медичного догляду близько 2 000 засуджених. Що стосується приміщень медсанчастини, вони були чисті, хоча і зі старим обладнанням.

47. На території колонії знаходиться міжобласна лікарня на 120 місць, одна половина яких віддана хірургічному відділенню, а друга - відділенню внутрішніх хвороб. З точки зору особового складу медична частина була прийнятна: 12 лікарів, 5 фельдшерів і 27 санітарів. Кімнати та обладнання лікарні були дуже простими і не відповідали ролі, яку вони мають виконувати. Це особливо стосується операційної, яка погано провітрюється та санітарно-гігієнічний стан якої, до того ж, є сумнівним. Крім того, не зважаючи на той факт, що у лікарні проводились хірургічні операції, не існувало жодної післяопераційної палати.

48. КПТ рекомендує посилити чисельність особового складу медичної служби Бучанської колонії №85, в першу чергу передбачаючи збільшення числа фельдшерів; також необхідна присутність дантиста повний робочий день. Крім того, комітет рекомендує проконтролювати, щоб операційна палата міжобласної лікарні відповіла санітарно-гігієнічним вимогам, а також треба обладнати післяопераційну палату.

49. КПТ знову намагається розглянути три питання, загальні для двох відвіданих установ. Ці питання вже були підняті у попередній доповіді. Перше питання стосується постачання медикаментами, ситуація з яким

стала складнішою, чим у 1998 році. Так, у СІЗО м. Харкова, так само як в Бучанській колонії № 85 (включаючи міжобласну лікарню) запаси медикаментів дуже обмежені, а деякі медикаменти в колонії були простроченими. Крім того, було припинено постачання окремих медикаментів, серед яких протитуберкульозні.

КПТ вже в першій доповіді підкреслював, що така ситуація є незадовільною. Особливо серйозно це стосується лікування деяких хвороб, як туберкульоз, для яких характерне явище підвищеного опору антибіотикам. Така ситуація нестерпна. Дійсно, держава повинна гарантувати особам, яких вона утримує в місцях позбавлення волі, не залежно від економічних обставин, доступ до медикаментів, яких потребує стан здоров'я.

50. Друге питання стосується саме туберкульозу. КПТ вже підкреслював у першій доповіді, що відповідальні особи пенітенціарних установ мають забезпечувати належне лікування цієї хвороби, яка може бути смертельною, а також гарантувати відповідні методи виявлення та захисту. У відвіданих установах до цього було далеко. Що стосується засобів виявлення туберкульозу, які описані у параграфі 153 першої доповіді, у лікарні не було необхідних матеріалів для проведення аналізів, (наприклад, не було плівки для рентгенографії). Щодо лікування туберкульозу, було визнано відсутність засобів, необхідних для боротьби з хворобою, включаючи її активну форму і, насамперед, не було можливості проводити політику попередження хвороби. Проте, відповідальні особи Департаменту з питань виконання покарань повідомили членам делегації про тверде бажання боротися з цією хворобою.

51. КПТ повторює рекомендації, які він формулював стосовно цих питань, зокрема:

- **негайно забезпечити достатнє постачання медикаментів у СІЗО м. Харкова, Бучанську колонію №85 Київської області та в міжобласну лікарню, також як у всі інші пенітенціарні установи України. У цьому відношенні, високий пріоритет необхідно надати постачанню медикаментів для лікування туберкульозу.**
- **не гаячи часу, впровадити ефективну стратегію контролю і боротьби з туберкульозом, керуючись належним чином рекомендаціями, наданими у цій сфері ВОЗ і міжнародним Комітетом Червоного Хреста.**

52. Третє запитання стосується харчування ув'язнених. У Харківському СІЗО ситуація дещо поліпшилася завдяки ініціативам керівництва СІЗО. Проте, ще не можна було дотриматися різних норм калорійності, передбачених правилами. У колонії № 85 ситуація з харчуванням явно була менш блискучою. Адміністрація установи стверджувала, що бюджетні кошти дуже обмежені: менше 30 гривень на місяць на кожного ув'язненого для харчування, до цього треба додати 35 гривень, замовлені на оплату кожного ув'язненого, що працює. Харчування ув'язнених в широкій мірі залежить від посилок родичів (але багато ув'язнених їх не отримували), до того ж передають деякі заборонені продукти. Лікарі делегації, крім того, констатували, що меню, надане на день візиту (згідно запису включало 3.756 калорій), не відповідало тому, що дійсно давали ув'язненим. До того ж, було виявлено, що м'ясо, яке збирались готувати, було непридатним для споживання, як на зовнішній вигляд, так і на запах.

КПТ намагається ще раз підкреслити, що держава повинна за будь-яких обставин забезпечити людей, які утримуються в місцях позбавлення волі, основними життєво необхідними продуктами. Очевидно, це стосується і їжі, яка повинна надаватися в належній якості та кількості. **Комітет рекомендує представникам української влади негайноРвжиВиРвсіхР=еобхідних заходів, щоб пенітенціарні установи України могли суворо додержуватися різних норм щодо меню. Дуже важливо піклуватись про те, щоб для приготування їжі не використовувались непридатні для споживання продукти харчування. Крім того, з огляду на сьогоденну економічну ситуацію, не належало б забороняти посилки в якості дисциплінарного стягнення, а також переглянути список харчових продуктів, заборонених у колонії №85.**

6. Дисципліна та ізоляція

53. Умови утримання в карцерах Харківського СІЗО були визнані неприйнятними під час візиту у 1998 році. Не було відреаговано практично на жодну рекомендацію, сформульовану Комітетом у параграфі 164 першої доповіді. Єдиним позитивним елементом було упорядження доступу денного світла в п'яти (із десяти) камерах. Крім того, у нових камерах для жінок були допущені головні недоліки: не було доступу денного світла, штучне освітлення та вентиляція були посередні. **Отже, Комітет знову повертається до рекомендацій, зроблених у параграфі 164 першої доповіді.**

У колонії №85 розміри камер штрафного ізолятора були приблизно від 10 до 14 м². Враховуючи це, рівень наповнення найбільших камер - до шести осіб - є значно перевищеним. Доступ до природного світла був

дуже посередній; це стосується також і штучного освітлення. Щодо обладнання камер, шкода, що туалети не були перегороджені, водопостачання не завжди було в стані функціонування і система оповіщення поза користуванням. Були такі позитивні моменти: засуджені одержували наРнічРматрац, подушку та ковдру і мали можливість щоденної прогулянки на свіжому повітрі протягом однієї години. На жаль, вони не мали доступу до читання. **КПТ рекомендує представникам української влади усунути вищевикладені недоліки і надати можливість читання засудженим, поміщеним у штрафний ізолятор.**

54. В колонії також є приміщення камерного типу (ПКТ), де строк ізоляції доходить до 6 місяців. Камери мають такі ж характеристики, як і вищеописані камери штрафного ізолятора з точки зору розмірів та рівня можливої наповненості. Засуджені, які утримувались в ПКТ, мали право на прогулянки дві години на день і читання в камері. Не дозволялась ніяка інша форма активної діяльності. Це недопустимо для такого довгого періоду ізолювання. **Тут доцільно застосувати вищевикладені рекомендації стосовно матеріальних умов утримання в штрафному ізоляторі. Крім того, Комітет рекомендує переглянути режим ізоляції засуджених у ПКТ, щоб надати їм можливість займатися різними формами активної діяльності.**

Комітет проти тортур бажає так само отримати докладну інформацію про юридичне обґрунтування ізолювання засудженого в приміщення камерного типу чи штрафний ізолятор та про існуючі процедурні гарантії: чи інформується засуджений, до якого застосовано міру ізолюваного утримання, про мотиви такого покарання, чи має він можливість висловити свою точку зору або клопотати з цього приводу?

55. Нарешті, КПТ дізнався з занепокоєністю, що в колонії № 85 засуджених, до яких застосовано міру ізолюваного утримання, стригли наголо. Підстава, висунута з цього приводу, (вимоги гігієни) є абсолютно непереконливою. Така практика є, очевидно, принизливою. **КПТ рекомендує покласти цьому кінець.**

ДОДАТОК

Короткий виклад рекомендацій, коментарів та інформаційних запитів Комітету

A. Установи міліції

1. Попередні зауваження

інформаційні запити

- дані про наслідки скарги щодо неправомірних дій з боку працівників міліції, яка була адресована* до районної та обласної прокуратур Харківської області і передана до Генеральної прокуратури України (параграф 7);

2. Умови утримання спецконтингенту

a. районні управління внутрішніх справ

рекомендації

- гарантувати негайно щоб:
 - особи, утримані під вартою постійно мали у своєму розпорядженні питну воду;
 - особі, яку затримали, надавалася їжа вже через декілька годин. Негайно треба вжити заходів, щоб працівники районних управлінь надавали в установлені нормою години їжу затриманим особам, в яких недостатньо коштів.
 - особи, утримані під вартою, мали доступ до туалету у необхідний момент.
(параграф 14);
- виконати рекомендації, які вже були сформульовані у параграфі 68 першої доповіді КПТ, стосовно освітлення та вентиляції камер; також як і рекомендації, надані в параграфі 69, що передбачають надання можливості прогулянок на свіжому повітрі принаймні одну

* Згідно статті 11. параграф 3 Конвенції, ім'я затриманої особи було виключене.

годину в день особам, затриманим на строк більше, ніж 24 години (параграф 14).

б. ізолятор тимчасового тримання м. Києва

рекомендації

- негайно вжити таких заходів:
 - гарантувати особам, утриманим під вартою, можливість щоденних прогулянок на свіжому повітрі протягом однієї години на добу;
 - надавати затриманим особам засоби гігієни першої необхідності і забезпечити необхідною кількістю води для особистої гігієни;
 - гарантувати будь-якій утриманій особі теплий душ один раз на тиждень;
 - забезпечувати усіх затриманих осіб матрацом і чистою ковдрою;
 - надавати ув'язненим мінімальну можливість читати, або займатися іншими формами активної діяльності

(параграф 21).

- в строк, не пізніше першого семестру 2000 року:
 - виконати технічне переобладнання вікон камер щоб забезпечити доступ природного світла та поліпшити вентиляцію камер;
 - покращити якість штучного освітлення камер;
 - переглянути умови, при яких ув'язнені здійснюють прогулянки на свіжому повітрі, щоб вони могли виконувати фізичні вправи (параграф 21);
- виконати інші рекомендації КПТ, сформульовані в параграфі 86 попередньої доповіді, стосовно контактів ув'язнених із зовнішнім світом і постійній присутності лікаря в ІТТ;
- дозволити ув'язненим особам отримувати посилки від родичів з моменту задержання (а не тільки починаючи з десятого дня) і, щоб це право не було скасовано в якості дисциплінарного стягнення (параграф 21).

в. місця позбавлення волі УВСТ МВС України

рекомендації

- надати будь-якій особі, яка вимушена провести ніч в ув'язненні в камері тимчасового тримання лінійного Управління внутрішніх справ на Центральному залізничному вокзалі, матрац і ковдру, а також кожному ув'язненому надавати їжу в звичайні часи (параграф 22);
- поліпшити штучне освітлення в застеленому приміщенні лінійного Управління транспортної міліції (параграф 22);
- рекомендації, сформульовані в параграфі 21, стосовно фізичних вправ на свіжому повітрі, надання основних засобів особистої гігієни, доступу природного світла та покращання штучного освітлення камер, застосовуються також для приймальника-розподільника для бродяг на Центральному залізничному вокзалі м. Києва (параграф 23).

інформаційні запити

- підтвердження, що камери, площею менше 4 м² і дві клітки менше 3 м², використовуються тільки для утримання під вартою осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів, на термін, який не перевищує декілька часів (параграф 22).

В. Установи Державного департаменту з питань виконання покарань

1. Попередні зауваження

рекомендації

- надати високий пріоритет здійсненню широкого діапазону заходів, спрямованих боротися з переповненістю пенітенціарних установ, скориставшись нещодавною рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R (99) 22 стосовно переповнення тюрем (параграф 24).

2. Погане поводження

рекомендації

- впровадити стратегію боротьби проти насильства і залякування ув'язнених, виходячи з зауважень, наданих у параграфі 27 (параграф 27).

інформаційні запити

- [в найкоротший строк надати інформацію про результати розслідування, запропонованого членами Комітету, щодо методів, які застосовуються загоном спеціального призначення під час проведення операцій в пенітенціарних установах, також повідомити про вжиті заходи (параграф 25)]*

3. Слідчий ізолятор (СІЗО) № 313/203 м. Харкова

а. умови утримання загального спецконтингенту

рекомендації

- вжити негайно заходів для того, щоб:
 - матеріальний стан утримання ув'язнених в будівлях №1 і 2 довести до рівня стану будівлі №4;
 - кожний ув'язнений мав відповідний доступ до природного світла і свіжого повітря;
 - кожний ув'язнений отримував необхідну кількість засобів особистої гігієни першої необхідності.

(параграф 33);

- використовувати зовнішні простори й існуючі інфраструктури, щоб пропонувати ув'язненим займатися спортом та активізувати своє дозвілля (параграф 33).

* представники української влади відповіли на цей запит листом від 23 листопада 1999 року.

коментарі

- довгострокова мета з проблеми організації діяльності ув'язнених, яка викладена в параграфі 130 першої доповіді КПТ, залишається актуальною (параграф 33).

*б. ув'язнені, засуджені до страти*рекомендації

- знайти засоби для відокремлення туалетів в камерах, які дозволили б забезпечити мінімум зручностей для засудженого (параграф 34);
- рекомендація Комітету, що сформульована в параграфі 33 щодо надання основних предметів особистої гігієни відноситься в рівній мірі і до засуджених до страти (параграф 34);
- контролювати неухильне виконання наказу Голови Державного департаменту з питань виконання покарань від 25 червня 1999 року, щодо утримання в СІЗО осіб, засуджених до страти. З цього приводу слід, зокрема, освідомитися, що в СІЗО м. Харкова, як і в інших установах, всі засуджені до страти дійсно мають право на щомісячний візит родичів протягом 2 годин та необмежене листування. Крім того, треба ознайомити з цим наказом усіх засуджених до страти, щоб освідчитись, що усі вони в повній мірі проінформовані про свої права та обов'язки (параграф 36);
- вжити заходів, щоб листи, адресовані до Європейського Суду з прав людини та Президента КПТ, відсилалися за такими ж правилами, як і листи до адвоката та прокурора (параграф 36);
- терміново переглянути режим утримання засуджених до страти в СІЗО м. Харкова також, як і в інших пенітенціарних установах України з метою забезпечити їх різного роду діяльністю та належним спілкуванням (параграф 37).

4. Виправна колонія № 85 смт. Буча

а. матеріальні умови утримання спецконтингенту

рекомендації

- посилити зусилля по забезпеченню ремонту будівель в колонії №85, щоб надати їм той же рівень, як у будівлі №1 та поступово забезпечити кращі умови утримання (параграф 41);
- для цього терміново необхідно:
 - забезпечити кожного ув'язненого окремим ліжком, постільною білизною та регулярно міняти її;
 - надати кожному засудженому предмети особистої гігієни та надавати їм можливість приймати теплий душ раз на тиждень. Це передбачає також збільшення числа душів;
 - надати в розпоряджен=яРзасуджених відповідну кількість миючих засобів для підтримування чистоти спальних приміщень (параграф 41).

б. активна діяльність

рекомендації

- негайно забезпечити більш регулярний доступ засуджених до культурної і спортивної активності (параграф 43);
- збільшувати поступово робочі місця, згідно зауважень, сформульованих вище в параграфі 42 (параграф 43);
- впровадити освітні програми для засуджених (параграф 43).

коментарі

- розглянути можливість розвивати спортивне устаткування (параграф 43);
- напрям розвитку програм діяльності, викладений у параграфі 130 першої доповіді, особливо стосується засуджених. Слід зокрема стимулювати їх потенціал та вести належну підготовку до звільнення (параграф 43).

5. Охорона здоров'я

рекомендації

- збільшити чисельність медичного персоналу СІЗО № 203 м. Харків. Перевагу треба віддавати збільшенню числа фельдшерів та молодшого персоналу. Крім того, бажано постійно дотримуватись зусиль щодо покращання медичного обслуговування та санітарних умов (параграф 45);
- -посилити чисельність особового складу медично-санітарної частини Бучанської колонії №85, в першу чергу передбачаючи збільшення числа фельдшерів; також необхідна присутність дантиста повний робочий день (параграф 48);
- проконтролювати, щоб операційна палата міжобласної лікарні відповідала санітарно-гігієнічним вимогам, а також треба обладнати післяопераційну палату, з огляду на те, що в лікарні існує операційна (параграф 48);
- негайно забезпечити достатнє постачання медикаментів у СІЗЯРм. Харкова, Бучанську колонію №85 Київської області та в міжобласну лікарню, також як в усі інші пенітенціарні установи України. У цьому відношенні, високий пріоритет необхідно надати постачанню медикаментів для лікування туберкульозу (параграф 51);
- не гаячи часу впровадити ефективну стратегію контролю і боротьби з туберкульозом, керуючись належним чином рекомендаціями, наданими у цій сфері ВОЗ і міжнародним Комітетом Червоного Хреста (параграф 51);
- негайно вжити всіх необхідних заходів, щоб пенітенціарні установи України могли суворо дотримуватися різних норм щодо меню (параграф 52);
- піклуватись про те, щоб для приготування їжі не використовувались непридатні для споживання продукти харчування (параграф 52);

коментарі

- що стосується відповідальності за охорону здоров'я у пенітенціарних установах, треба знову звернути увагу на рекомендації параграфів 141 і 142 першої доповіді КПТ (параграф 44);

- з огляду на сьогоднішню економічну ситуацію, не належало б забороняти отримання посилок в якості дисциплінарного стягнення, а також переглянути список харчових продуктів, заборонених у колонії №85 (параграф 52).

6. Дисципліна та ізоляція

рекомендації

- що стосується умов утримання в карцерах Харківського СІЗО, треба звернути увагу на ряд рекомендацій, зроблених у параграфі 164 першої доповіді КПТ (параграф 53);
- усунути недоліки, викладені у параграфі 53 цієї доповіді, стосовно матеріального стану камер штрафного ізолятору у Бучанській колонії № 85 (параграф 53 і 54);
- надати можливість читання засудженим, поміщеним у штрафний ізолятор колонії № 85 (параграф 53);
- переглянути режим ізоляції засуджених у колонії № 85, щоб надати їм можливість займатися різними формами активної діяльності (параграф 54);
- покласти кінець практиці підстригання наголо засуджених, поміщених до штрафного ізолятора у колонії № 85 (параграф 55).

інформаційний запит

- докладна інформація про юридичне обґрунтування ізолювання засудженого в приміщення камерного типу чи штрафний ізолятор та про існуючі процедурні гарантії: чи інформується засуджений, до якого застосовано міру ізолюваного утримання, про мотиви такого покарання, чи має він можливість висловити свою точку зору або клопотати з цього приводу? (параграф 54).